

Στρογγυλό τραπέζι της συνάντησης εργασίας με θέμα
«Η μελέτη της ετερότητας και η Κοινωνική Ανθρωπολογία»

Αίθουσα συνεδρίων (1^{ος} όροφος), Παν. Μακεδονίας

Σάββατο 19 Μαΐου 2007, 19:00 – 20:30 μ.μ.

Αντί προλόγου....

Γιώργος Αγγελόπουλος

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Το στρογγυλό τραπέζι πραγματοποιείται στα πλαίσια συνάντησης εργασίας του ερευνητικού προγράμματος ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II που τιτλοφορείτε «Ελλάδα – Βαλκάνια: πολυπολιτισμικότητα και αντιεθνικιστικός λόγος» και υλοποιείται στο Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών. Θα εξηγήσω πολύ σύντομα για το ερευνητικό πρόγραμμα. Στόχος του προγράμματος είναι η ανάλυση της δομής και του περιεχομένου του δημόσιου λόγου που τοποθετείται κριτικά προς τον εθνικισμό και την ξеноφοβία του λόγου που έμπρακτα υποστηρίζει την ανάπτυξη μιας ανοιχτής στον πολιτισμικό πλουραλισμό κοινωνίας στη σημερινή Ελλάδα. Η ερευνητική μας ομάδα αποτελείται από 3 Κοινωνικούς Ανθρωπολόγους, 2 κοινωνιολόγους, μια απόφοιτο του Τμήματος μας και έναν παιδαγωγό - υποψήφιο σήμερα διδάκτορα στις Πολιτικές Επιστήμες. Η έρευνα μας εστίασε κυρίως στο λόγο που εκφέρεται από Μ.Κ.Ο., πολιτικά κόμματα, μειονοτικές κινήσεις, συλλόγους υποστήριξης μεταναστών, κινήσεις υποστήριξης μειονοτικών δικαιωμάτων και ορισμένους θρησκευτικούς ηγέτες. Στο πλαίσιο του προγράμματος ήταν σημαντικές και οι 4 (συμπεριλαμβανομένης της

σημερινής) δημόσιες συναντήσεις εργασίας που οργανώθηκαν σε αυτήν την αίθουσα και στις οποίες συμμετείχαν συνάδελφοι από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Το Μάρτιο του 2006 έγινε η πρώτη συνάντηση εργασίας με θέμα «ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ: ΣΥΝΕΧΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΣΥΝΕΧΕΙΕΣ» με ομιλητές από το Πανεπιστήμιο του Cambridge, το King's College του Λονδίνου, το Παν. Θεσσαλίας και το Πάντειο Πανεπιστήμιο. Η δεύτερη συνάντηση εργασίας έγινε το Μάιο του 2006 και συνδιοργανώθηκε με την ερευνητική ομάδα του ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ. με επιστ. Υπεύθυνο τον Επίκ. Καθ. Παύλο Πανταζή. Η συνάντηση είχε ως θέμα «Πολυπολιτισμικότητα: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις» και συμμετείχαν ερευνητές από τις δύο ερευνητικές ομάδες του ΠΥΘΑΓΟΡΑ και άλλα μέλη ΔΕΠ από το ΑΠΘ, το ΠΑΜΑΚ, το Πάντειο Παν. και το Παν. Δυτικής Μακεδονίας. Η τρίτη συνάντηση εργασίας έγινε πάλι σε συνεργασία με την ερευνητική ομάδα του ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ. τον Ιανουάριο του τρέχοντος έτους με θέμα «Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση: η εμπειρία της μετανάστευσης». Συμμετείχαν 10 ερευνητές από τα δύο πανεπιστήμια, από το Συνήγορο του Πολίτη, από το Παν. του Βερολίνου, από το Παν. του Sheffield, από το Δημοκρίτειο Παν. και το Παν. Ιωαννίνων.

Η επιλογή της θεματικής αυτών των δημόσιων συναντήσεων εργασίας ακολουθεί μια πορεία από το μερικό στο γενικό. Και έτσι φτάσαμε σήμερα να μιλήσουμε για ένα ζήτημα που υπό μια έννοια περιλαμβάνει όλη την προβληματική μας: το ζήτημα της μελέτης της ετερότητας και της κοινωνικής ανθρωπολογίας. Από το Β' Π.Π. και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980, η ελληνική κοινωνία και πολιτεία θεωρούσε ή διατείνονταν ότι το ζήτημα της ετερότητας δεν την αφορούσε. Στα πλαίσια αυτής της ρητορικής η ελληνική κοινωνία παρουσιάζονταν ως περίπου πολιτισμικά και εθνικά ομοιογενής. Η δεκαετία του 1980

σηματοδοτεί μια βαθιά τομή. Οι διεθνείς εξελίξεις δημιουργούν μέσα σε λίγα χρόνια ένα «πλεόνασμα ετερότητας» - όπως το ονόμασε ο Άκης Παπαταξιάρχης - στην ελληνική κοινωνία. Είναι οι αλλοεθνείς μετανάστες που έρχονται, είναι οι ομογενείς που παλιννοστούν, είναι οι σιωπές των ξεχασμένων μειονοτήτων μας που αναμοχλεύονται αλλά κυρίως είναι τα υβρίδια αυτής της νέας πραγματικότητας, εννοώ όλους αυτούς ανάμεσα μας που ανήκουν λίγο εδώ και λίγο εκεί, που έχουν έναν παππού Αλβανό και έναν παππού Βορειοηπειρώτη, που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν εδώ αλλά οι γονείς τους μιλούν Ρωσικά στο σπίτι κλπ. Η κατάσταση αυτή συνιστά πρόβλημα μόνο για όσους σκέφτονται με τους αποκλειστικούς όρους των ομοιογενών εθνικά κρατών.

Αυτό το «πλεόνασμα» ετερότητας συνεισφέρει στην όλο και αυξανόμενη ζήτηση για κοινωνική ανθρωπολογία στην Ελλάδα. Ιδρύονται Τμήματα Κοιν. Ανθρωπολογίας, γίνονται ερευνητικά προγράμματα, συνέδρια και υπάρχει μια ολοένα αυξανόμενη εκδοτική παραγωγή στο χώρο μας. Οι Κοιν. Ανθρωπολόγοι θεωρούνται ως έχοντες τα αναλυτικά εργαλεία μελέτης της ετερότητας. Τα πράγματα όμως λίγο μπερδεύονται γιατί οι Κοιν. Ανθρωπολόγοι για να μελετήσουν κάτι, οτιδήποτε, προκαταβάλουν την ετερότητα. Μεθοδολογικά δηλαδή η προσπάθεια μας είναι να κάνουμε το οικείο ανοίκειο, το γνωστό άγνωστο, να δούμε το δικό μας ως ξένο. Ας αφήσουμε προς το παρόν δύο σημαντικά ανοιχτά θέματα στα οποία κάποιιοι από τους συμμετέχοντες στη στρογγυλή τράπεζα θα αναφερθούν: πρώτον, το ζήτημα του τι συνιστά ετερότητα, και, δεύτερον, το ζήτημα του εάν και με ποιους τρόπους είναι εφικτή η μετατροπή του οικείου σε ανοίκειο. Σε κάθε πάντως περίπτωση, προκύπτουν μια σειρά από ερωτήματα που καθημερινά ακούμε από φοιτητές, συναδέλφους και φίλους, ερωτήματα όπως «μα γιατί μελετάτε συνέχεια τους διαφορετικούς, τους Τσιγγάνους, τους Πομάκους, τους Τούρκους, τους Σλαβόφωνους, τους μετανάστες, τους

ομοφυλόφιλους, τις γιαγιάδες των παραμεθόριων περιοχών, τους βοσκούς της ορεινής Κρήτης, τους Χεβυ-ματελάδες στο Περιστέρι;»

Κεντρικό πρόσωπο στο πρόσφατα δημοσιευμένο αστυνομικό μυθιστόρημα του Πέτρου Μαρτινίδη «Ο θεός φυλάει του άθεους», αυτός που λύνει το αστυνομικό μυστήριο του υποτιθέμενου θρησκευτικού θαύματος στη Μητρόπολη της Θεσσαλονίκης, είναι ένας κοιν. ανθρωπολόγος. Ο Μαρτινίδης σκιαγραφεί έναν ήρωα με περιορισμένες κοινωνικές δεξιότητες που καταφέρνει όμως να ξεφύγει από επίδοξους δολοφόνους, από εμπρησμούς και απόπειρες πνιγμού λόγω του ότι κάθε στιγμή αμφισβητεί την πραγματικότητα συγκρίνοντας την πάντα με μια ετερότητα, με ένα αλλού στον τόπο και τον χρόνο. Το πλεόνασμα της ετερότητας που εμφανίζει η ελληνική κοινωνία τις τελευταίες δύο δεκαετίες δεν έχει βέβαια την πλοκή ενός αστυνομικού μυθιστορήματος. Τα ζητήματα που έχουμε να αντιμετωπίσουμε δεν ανάγονται στο χώρο του μεταφυσικού όπως στο μυθιστόρημα του Μαρτινίδη αλλά αφορούν πραγματικούς ανθρώπους και απηχούν σημαντικά πολιτικά διλλήματα. Εκτιμώ ότι η θεωρητική και μεθοδολογική προσήλωση στην ετερότητα που χαρακτηρίζει την κοιν. ανθρωπολογία δεν συνιστά μια εμμονή στις γραφικές γιαγιάδες των ορεινών, στους περιθωριακούς των πόλεων, στους ζηλωτές μειονοτικούς. Κάθε μορφή ετερότητας παράγεται από ένα σύνορο που χωρίζει τους Α από τους Β. Υπό αυτήν την έννοια η προσήλωση της κοιν. ανθρωπολογίας στη μελέτη της ετερότητας προσφέρει μια γνώση χρήσιμη και αναγκαία για την κατανόηση όχι μόνο των Β (ας πούμε της μειοψηφίας) αλλά και των Α (ας πούμε της πλειοψηφίας). Γιατί οι Α συγκροτούνται ως Α επειδή υπάρχουν οι Β. Επιπλέον, η προσήλωση στη μελέτη της ετερότητας συνεισφέρει στην κατανόηση του τρόπου επιβολής ή άρσης των συνόρων που κατασκευάζουν πλειοψηφίες και μειοψηφίες, συνόρων δηλαδή που παράγουν ή λύνουν κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα. Εμείς ως

ερευνητική ομάδα καλέσαμε τους σημερινούς ομιλητές προσδοκώντας τη δική τους συμβολή σε αυτά τα ζητήματα.

Να μην σας κουράσω παραπάνω. Το λόγο έχουν τώρα οι ομιλητές και οι ομιλήτριες που θα μιλήσουν για τη μελέτη της ετερότητας και την ανθρωπολογία βασιζόμενοι στα δικά τους έργα. Θα ακολουθήσουμε τη σειρά που βλέπετε στη σελίδα με τους συμμετέχοντες. Πιστεύω ότι θα υπάρξουν πολλά ερεθίσματα αλλά παρακαλώ να περάσουμε στις ερωτήσεις αφού πρώτα ολοκληρώσουν όλοι οι ομιλητές. Πριν ξεκινήσουμε θα θέλαμε ως ερευνητική ομάδα να ευχαριστήσουμε όλους τους ομιλητές και τις ομιλήτριες, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις συναδέλφους Αίγλη Μπρούσκου και Ρίτσα Δέλτσου καθώς και τον υποψ. διδάκτορα του Τμήματος ΒΣΑΣ Δημήτρη Γκιντίδη για τη βοήθεια τους στη διοργάνωση αυτής της συζήτησης... και βέβαια θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους εσάς που μας τιμάτε με τη σημερινή σας παρουσία.